

.....

Essay

Joan Hambidge

- In stede van 'n psigoanalise: narkotiese ritmes van 'n onophoudelike trom 189

Gedigte

T.T. Cloete

- wêreldbekersokkerspan vir 2010 201
volksheld en -leier 203
Die Dakarkewer 204

Martie Muller

- Geraamte 208
Stil smaak 209

Danie D.

- Tussen die acacias 210

P. Verster

- Sig 212
Bloemfontein 212

H. le R. Slabbert

- Ballade van Reading jail (*Oscar Wilde*) 213

Haidee Kruger

- She traces the slope of cheek to chin 214
How to make the word 214

Parodie

André Müller

O, Griet! Skryf 'n parodie 215

Literêre vertaling

Sandra Nortjé

Reis: gebied ongekaart (*Journey without maps*) deur
Graham Greene 221

Rubriek vir skeppende werk

Litera is 'n rubriek vir die publikasie van skeppende werk in al die tale wat gewoonlik in *Literator* gebruik word. Die Redaksie wil daarmee 'n geïntegreerde beeld skep van die verskeidenheid nuwe skryfwerk wat Suid-Afrikaanse skrywers kan bied.

'n Kontantprys word toegeken aan die beste bydraes wat in die loop van 'n jaar gepubliseer word. Skrywers word daarom uitgenooi om korter skeppende werk voor te lê vir plasing in hierdie rubriek. Dit kan gedigte of kortverhale wees, maar drama- of romanfragmente en eksperimentele tekste is ook welkom.

Vier kopieë van elke bydrae, in dubbelspasiëring getik, moet voorgelê word, asook 'n elektroniese kopie. Die naam en adres van die insender moet regs bo-aan die eerste blad van gekramde tekste en op elke los vel vermeld word. **Verstrek ook 'n telefoonnommer, faksnommer en e-posadres waar u bereik kan word.** Elektroniese bydraes kan gestuur word aan Susan.Lourens@nwu.ac.za

Bydraes kan gepos word aan die Burohoof, *Literator*, Personeelbussie 251, Buro vir Wetenskaplike Tydskrifte, Privaatsak X6001, Potchefstroom 2520.

Section for creative writing

Litera is a section for the publication of creative writing in all the languages that *Literator* usually caters for. Through this section the Editorial Board wants to present an integrated image of the diversity of new writing by South Africans.

A cash prize will be awarded for the best contributions published in a specific year. Writers are therefore invited to submit shorter creative work for publication in this section. Poems and short stories are welcome, but also plays and novel fragments and experimental texts.

Four copies of each contribution, typed in double spacing, should be submitted as well as an electronic version. The name and address of the author should appear at the top right of the first page of stapled texts and on every loose sheet sent in. **Please include a telephone number, a fax number and an e-mail address where you can be contacted.** Electronic submissions can be send to Susan. Lourens@nwu.ac.za

Contributions can be posted to the Head of the Bureau, *Literator*, Staff Box 251, Bureau for Scholarly Journals, Private Bag X6001, Potchefstroom 2520.

Reglement: Litera-pryse vir kreatiewe skryfkuns

Die Redaksie van *Literator* ken jaarliks twee pryse toe vir die beste bydraes vir 'n kalenderjaar in die rubriek "Litera". Hierdie pryse sal bekend staan as die Litera-pryse vir kreatiewe skryfkuns.

Twee pryse word toegeken, een vir skrywers wat reeds 'n bundel in die betrokke genre gepubliseer het, en een vir skrywers wat nog nie 'n bundel gepubliseer het nie (dit wil sê wat as debutante beskou word).

Die Redaksie bepaal aan wie die pryse toegeken word, maar die Redaksie kan buitebeoordelaars gebruik om met die beoordeling behulpsaam te wees. Die beslissings van die Redaksie is finaal en geen korrespondensie sal daarvoor gevoer word nie.

Die Redaksie behou hom die reg voor om vir 'n spesifieke jaar of vir 'n spesifieke kategorie nie 'n prys toe te ken nie, of om 'n prys onder verskillende skrywers te verdeel.

Die name van die skrywers aan wie die pryse toegeken is, sal bekendgemaak word in die eerste uitgawe van *Literator* van die daaropvolgende kalenderjaar.

Rules: Litera Prizes for Creative Writing

The Editorial Board of *Literator* yearly awards two prizes for the best contributions for a calendar year in the section “Litera”. These prizes will be known as the Litera Prizes for Creative Writing.

Two prizes will be awarded, one for writers who have already published a collection in the genre concerned, and one for writers who have not yet published a collection (that is, who are regarded as making their *début*).

The Editorial Board determines to whom the prizes will be awarded, and it may appoint external judges to help with the evaluation of contributions. The decisions of the Editorial Board are final and no correspondence on this matter will be entered into.

The Editorial Board reserves the right to make no award for a particular year or in a particular category, or to divide a prize among different authors.

The names of the authors to whom the awards have been made, will be published in the first issue of *Literator* of the subsequent calendar year.

In stede van 'n psigoanalise: narkotiese ritmes van 'n onophoudelike trom

Joan Hambidge
Dept. Afrikaans & Nederlands
Universiteit van Kaapstad
KAAPSTAD
E-pos: Joan.hambidge@uct.ac.za

Seminaarkamer: *LitNet*

I

Etienne van Heerden se roman *In stede van die liefde* is 'n roman oor verglyding; oor geweld; oor artefakte en kuns; oor paranoïa; oor dwelmmisbruik; oor die familiewe-lewe; oor die okapi; oor selfmoord; oor kinderdiefstal – 'n volledige *mise-en-abyme* waardeur die leser van een vertelling tot 'n ander oorbeweeg.¹

In *In stede van die liefde* word daar besoek gebring aan Freud se stad, Wenen. Die stad van psigoanalise. Hierdie stad is onder andere al deur Nicolas Roeg in *Bad timing* (1980) te berde gebring waar die psigoanalisis (vertolk deur Art Garfunkel) sy eie minnares psigologies manipuleer deur sy meerdere kennis. Die rol word vertolk deur Roeg se vrou, Theresa Russel, wat die proses nog meer verwickeld maak – met Harvey Keitel as die speurder wat die ongerymdhede in die verhouding aan die kaak probeer stel.

Van Heerden en ek is al vir meer as tien jaar lank kollegas en as 'n gereelde deelnemer aan *LitNet*, het ek al dikwels omstrede en kritiese menings uitgespreek wat hy geplaas het. Daar is wedersydse gesprekke, waardering en ofskoon dit nie korrek is dat

1 Tom Dreyer, 'n student van Van Heerden "antwoord" op hierdie roman met betrekking tot die okapi-motief in *Ekwatoria*, net soos 'n ander student, Jaco Botha se roman, *Miskruier* "antwoord" op die geweldmotief. Onbewustelik. Of in Dreyer se geval dalk meer bewustelik: in die nawoord word daar geskryf dat hy 'n manuskrip van die teks onder oë gehad het.

Van Heerden – Dreyer – Botha is nog 'n driemanskap.

kollegas mekaar resenseer nie, is sodanige subjektiewe reaksies dikwels juis om hul intimiteit uiters openbarend – soos Etienne Britz se bespreking van Marlene van Niekerk se *Memorandum in Insig* getuig het.

My bydrae is egter geen resensie of waardebeoordeling nie. Dit is eerder 'n ontfaatseling van 'n triadiese patroon wat van Heerden aktiveer in my leeservaring van sy roman: Freud se besondere persoonlikheid en hantering van navolgers/studente/dissipels/emuleerders/"groupies".

Daar is vele komplekse verhoudings aan te stip. Hiervan is die bekendste die verhouding tussen Freud en Jung en die briefwisseling waarin 'n versuurde vriendskap-cum-mentorskap vir die leser ten toon gestel word; met Jung se haas frenetiese pogings om dit deur die jare te probeer regstel.

'n Minder bekende verhouding is die verhouding tussen Freud en Victor Tausk en die uiteindelijke selfmoord van laasgenoemde. Wat verklar Van Heerden van hierdie verhouding?

II

Van Heerden sowel as hierdie skrywer lei jong studente op in kreatiewe skryfkursusse. In my roman *Die Judaskus* ontgin ek 'n komplekse student-mentorsverhouding, terwyl die geval Wilhelm du Plessis ná 'n plagiaat-aanklag eweneens dui op 'n komplekse reaksie op die mentorskap. Hierdie verhale is gebundel deur Van Heerden onder die ironiese titel: *Die mooiste liefde is verby*.² En oorhaastig verpulp ná 'n plagiaataanklag waarin die jong skrywer voet by stuk gehou het dat hy nie die oorspronklike teks geken het nie, nog minder geplagieer het. Hierdie hele debat is te lese in die onbewuste van *LitNet*, te wete die argief (www.litnet.co.za). Repressie of verdringing, 'n uitwys van die ooreenkomste deur 'n skrywer wat jare later 'n ander skrywer sou verdedig, maak van sodanige aanklagte uiters boeiende en gevaarlike leesstof.

Tausk se pogings om Freud tot psigoanalise te hê, is deur Freud afgewys. Waarskynlik, sou 'n mens kon aanvoer, uit Freud se vrees dat sy idees geëweld kon word deur Tausk. Tausk is dus deur

2 Claire Verstraete het 'n uitmuntende M.A. oor die debakel tussen Antjie Krog en Stephen Watson voltooi onder my. Die tesis se titel is: *Plagiarism: the cultural outbreak* (M.A. University of Cape Town. 2006).

Helene Deutsch oorgeneem, 'n ander dissipel van Freud, vir terapie. Hy het dus as't ware 'n tweedehandse Freud ervaar.

III

Wat presies behels die verhaal van Freud en Tausk? Paul Roazen het 'n studie gepubliseer oor hierdie verhouding: *Brother animal: the story of Freud and Tausk*. In al die biografiese studies oor Freud en navolginge, dissipels en studente is dit duidelik dat hy 'n besondere groot ego gehad het en afwykings of kritiek persoonlik opgeneem het. Die geval Jung is hier uiters beduidend.

Tausk het egter op 'n ironiese wyse die triadiese verhouding tussen Mama-Papa-Baba met Freud uitgespeel in die komplekse relasie tussen Freud – Lou Andreas-Salomé (ook die vriendin van Nietzsche en Rilke) en homself. Hy het 'n kortstondige liefdesverhouding met Lou Andreas-Salomé bedryf en 'n poging aangewend om 'n pasiënt van Freud te word. Freud het dit geweier, waarskynlik uit vrees dat sy idees deur Tausk in transferensie oorgeneem kon word en dat dit uiteindelik onmoontlik sou wees om eienaarskap van idees te bewys. Hierom het hy hom na 'n ander "student", Helene Deutsch verwys.

Op 3 Julie 1919 nadat Freud versoek het dat Deutsch haar terapie met hom opskort, het hy selfmoord gepleeg en in 'n brief aan Lou Andreas-Salomé het Freud verwys na die "gevaar" wat hy vir psigoanalise sou inhou. Tausk (1880-1919), 'n Hongaar van geboorte, het veral op skisofrenie gewerk: *On the origin of the "influencing machine" in schizophrenia* is 'n titel van 'n artikel waarin hy aantoon dat skisofrenie na die siektetoestand verwys as 'n masjien wat hulle beheer – (vir 'n kort biografiese nota verwys ek die leser na die wikipedia. http://en.wikipedia.org/wiki/Viktor_Tausk).

IV

In navorsing vir 'n literatuurteoretiese kongres waarvoor ek uitgebreid begin lees het, kom ek "per ongeluk" af op Neil Hertz se skitterende essay oor Freud se lesing van "The Sandman" wat opgeneem is in die bekende *Textual strategies* wat al sedert 1980 'n verwysingsbron in my studeerkamer is. Hierin vertel hy die verhaal van die drie rolspelers (Freud/Tausk/Lou Andreas-Salomé) na aanleiding van Roazen se boek waarvoor hy nie hoog opgee nie. Maar hy kom by die kernpunt uit van 'n verhouding tussen die mentor en student/dissipel/navolger.

Hertz, soos Harold Bloom in sy uitgebreide en fassinerende studies oor “The Burden of the Past” en “The Anxiety of Influence” – met hoofletters geskryf natuurlik! – wys op al die begeertes en vrese van die skrywer: die soeke na oorspronklikheid, die vrees vir plagiaat, die stryd tussen skrywers, ensovoorts. Hy begin sy fassinerende essay met Freud se klassieke (en ironiese!) opmerking: “I invented psychoanalysis because it had no literature”. En 'n mens kan verder gaan en Freud Freudiaans lees. Of soos Harold Bloom al gedoen het: 'n Shakesperiaanse lesing van Freud aanbeveel, soos hy dan aanvoer in *The Western canon*.

V

Die “unheimliche” en die toevallige afkom of raaklees van 'n bepaalde beginsel is alreeds 'n Freudiaanse beginsel. 'n Mens dink hier aan die uitgebreide hofsaak waarin Janet Malcolm betrokke was in die sage met Masson en die toevallige ontdekking van 'n verlore dokument. (K.R. Eissler, Jeffrey Masson en Peter Swales se polemieë oor Freud se argief is 'n ander triadiese verbintenis. Malcolm se hofsaak het elf jaar geduur en het ongeveer elf miljoen dollar gekos.)

In Neil Hertz se essay waarin die repetisie-kompulsie eweneens belig word, keer ek terug na die bronnelys van *In stede van die liefde*, 'n teks oor verglyding. Die Freudiaanse dimensie van die boek is nog na my mening nie genoegsaam ontgin of bespreek nie. Die leser neem kennis van die uitgebreide bronnelys – amper oordadig – van die outeur.

Die volgende bronne word oor Freud vermeld:

- “Freud and the ‘cocaine episode’” van Jean Chirac (<http://www.freudfile.org/cocaine/html>)
- Oor die lewe van Freud is daar 'n verwysing na Peter Gay se *Freud: a life for our times* (Norton, New York en Londen).
- Edmund Engelman se portefeulje foto's in *Sigmund Freud: Berggasse 19, Vienna* (Verlag Christian Brandstätter, Wene, 1988).
- Hy erken verder die rol van Sabina Spielrein in psigoterapie en die artikel hieroor is “Jung's femme fatale returns” in *The Sunday Independent* van 20 Desember 2002 deur A.C. Grayling.

Sabina Spielrein se verhouding met Jung en Freud is weer 'n ander triadiese verbintenis en haar aanklag teen Jung dat hy idees van

haar gekoop het, bewys hoe “gevaarlik” die verhouding tussen pasiënt en analis kan word, veral as dit ’n liefdesverhouding word. Dit is ook bekend dat Freud gemeen het dat Jung hier al die beginsels van psigoanalise oortree het deur met haar te slaap, omdat sy haar verwickelde verhouding met haar vader nooit sou kon oplos nie.

Die belangrikste triadiese verhouding vir die letterkundige bly teks-leser-outeur. En die “outeur” laat hier in sy uitvoerige “erkenning” vir hierdie leser belangrike sleutels op ’n psigoanalitiese speurtog.

Waarom verkies Van Heerden hierdie triade (te wete Freud/Jung/Spielrein) bó Freud/Tausk/Lou Andreas-Salomé? Waarskynlik omdat die onbewuste hier aan die werk was: Spielrein is nie alleen die “femme fatale” nie, sy is die boodskapper van plagiaat (teen Jung) en dit wat ’n skrywer deur erkenning wil uitweer. Boonop moes die mentor Van Heerden ’n student (Du Plessis) se plagiaat hanteer, ’n boek verpulp – ’n ónopgeloste konflik dus in die onbewuste. Die mentor wat deur ’n Freudiaanse teks te skryf die gegewe probeer sublimer en onbewustelik uitwerk. (Indien Van Heerden hiervan bewus sou wees, sou die teks daar anders uitgesien het!)

Só benader word die hoofstuk oor Wenen ’n fassinerende afdeling. Die ander film wat eweneens hier afspeel, is Orson Wells se *The third man* (1949)! Drome is boodskappe uit die onbewuste. Tekste ook.

Op bladsy 291 (“15, Die Kraker) verwys Christian na drie vroue wat by Freud in terapie was: Sophie, Lou, Marie Bonaparte: “vroue wat binne die Freudiaanse mitologie ewige lewe gekry het”. Nogmaals ’n drie.

VI

Daar is egter ’n ander triadiese verhouding onderliggend aan hierdie boek: die skrywer van hierdie essay, Etienne van Heerden en Chris van der Merwe, kollegas verbode aan die UK, se Afrikaanse seksie binne die Skool vir Tale en Letterkundes. Van der Merwe is ’n besonder gevoelige leser van Afrikaanse romans (vide *LitNet* se onbewuste, die argief) en die erkenning aan hom in die naskrif oor Herinnering & Trauma, aktiveer ’n ander leesmoontlikheid, naamlik die kreatiewe skrywer se vertolking van heersende modes gedoseer deur hul kollegas. Trouens, die verhoudings tussen kollegas aktiveer myns insiens dikwels tersaaklike navorsingsmoontlikhede.

Byvoorbeeld: as Boerneef nie bó Opperman bevorder is nie, sou hy die UK vir Stellenbosch verruil het?

Tekste geskryf binne bepaalde departemente verrai immers (onbewustelik) iets van die bepaalde tydsges of kultuur van 'n universiteit. *In stede van die liefde* aktiveer immers 'n belangrike kwessie oor navorsing aan die moderne universiteit: kreatiewe skryfwerk word gesien as relevante navorsing op dieselfde vlak as akademiese navorsing.

VII

Met 'n volgende lees met hierdie psigoanalitiese kennis ter ondergrond/agtergrond, raak die boek fassinerend. Onder andere. die siening van die geheue (p. 15), die siening van aggressie (p. 18), die ego-stryde – soos die jong Christian se gevoel dat hy hom lewenslank moet verweer teen jaloesie, die atletiekresies, die verhouding met sy opstandige seun Siebert, wat dui op die Oedipus-kompleks, met Christine as Jokaste. Ook Miss Edelweiss – hoe klink die naam dan op uit *The sound of music*, die film oor Oostenryk waarin die Nazi's betrek word en deel uitmaak van tydgenootlike lesers se onbewustes! – as die draer van oer-kennis teenoor die moderne internet-junkie. Ook die versameling van Afika-kuns speel weer in op Freud se kennis hiervan – onder andere *Totem and Taboo* word opgeroep. Daar word voortdurend teruggekeer na die “scene of the primal” – Christian gaan na Paul Roos en herbeleef sy jeug; Christine se verlede word ook oopgekrap in die onbewuste van die boek: die verhaal van die mense op Matjiesfontein. So word die twee romans/vertellings in een boek die bewuste en onbewuste wat skommel. Ook stad teenoor platteland wat die Afrikaner se obsessie en die kritiek se sienings van die romankuns vertolk. Van Heerden lewer so sydelingse kommentaar op die stromings in ons kritiek en probeer hier sy “great Afikaans novel” weergee. Die ego van die skrywer kom op subtiele wyses deur, maar soos by Flaubert wat glo die skrywer moet soos God orals aanwesig wees in sy skepping, maar nie sigbaar nie. Dit herskep die outeur met die verwysing na Sutherland – die sterrekykers is oorweldig deur die stilte van God ... Later die hoofkarakter se binnespraak: “Hy is in 'n fase van sy lewe dat als simbolies is. Oral vind hy patrone. 'n Groot, bedreigende netwerk verbandhoudende gebeurtenisse en tekens. Dalk slaap God nie” (p. 234). Die ekstensies van die ego – soos 'n selfoon wat gesteel word in Johannesburg – dwing die ego in die dieper lae van sy onbewuste in.

Dit is egter ook 'n boek oor paranoïa – die rotmotor dui op Freud se studies oor die rotman en Christian is 'n intens paranoïede figuur – weens kokaïne wat hom laat terugkyk, aldus Okapi, die prostituut wat blaai deur 'n *Insig* en niks verstaan nie. *Insig* beleef nou ook sy dood – die onbewuste se voorwete?

Die duiweresies op Matjiesfontein word gesinkopeer met Himmler se duiwe in die oorlog: draers van wapens – twee onse plofstof (p. 248) wat die dubbelloopkyk verder bevestig in hierdie teks. Die voorblad aktiveer eweneens die dimensie van vervolgingswaan: Hitchcock se *The birds* (1963), onder andere.

Johan van Wyk se voorblad met duiwe skakel weer met Van Wyk se ryk studies oor die onbewuste en die baanbrekende werk oor Ingrid Jonker. Die duiwe word verbind aan die internet – met die seun as die kuberkraker, die oortreder van die Wet van die Vader. Hier word posduiwe, psigoanalise en die internet verbind in 'n ander triadiese formasie wat afstuur op die “geheim” van die teks: Chistine se geheueverlies.

Gekoppel aan selfvernietiging – selfmoord, die grensoorlog en die verblyf in Pretoria – aktiveer die teks die spanning tussen eros en thanathos – met laasgenoemde as die dieper drif. Hierom is die besoek aan die okapi – 'n dier met 'n eksotiese en eiesoortige patroon – so belangrik asook die gesprek met Joachim Zonneveld, die kunstenaar (p. 303). Dit wat in die verborge geheue wroet en dan spesifiek in Christine se gemoed, word eweneens verbind met Kipling/Raspoetin (!) en kwasi-hipnose-sessies wat op Matjiesfontein afspeel. (Eaglejohn se transformasies is 'n ander belangrike sleutel in die teks: identiteite wat oorgeneem en beleef kan word.) 'n Mise-en-abyme, dus. Die leser beweeg vorentoe, agtertoe – op dieselfde wyse as wat Christine se terapeut sy frustrasies met Christine bely en versoek dat Christian – en die leser – hul moet gereed maak vir 'n openbaring. Hier speel die kwessie van trauma en herinnering 'n markante rol binne die opset van die teks. Hoe verpak ons pyn? Of eerder: hoe verander, yk, verlam of verryk pyn ons? Christian ervaar sy bestaan as 'n dubbele bodem (p. 352) en verwys na die lieg-bekers uit sy verlede: 'n verlede waaruit Syster, sy toenmalige opponent, hulp aanbied in die hede om hom te beskerm teen die aanvalle op hom, werklik en verbeeld.

Weens 'n geheimsinnige siekte wat uitgebreek het, word die Suiderkruisderby onderbreek – 'n vooruitwysing na al die ander ineenstortings in die teks: 'n teks wat opsigself inbuig met Christian se dwelmverslawing en angste wat 'n geordende bestaan

ondermyn. Die kunshandelaar en kenner van die internet, word ondermyn deur sy eie psigiese prosesse en patrone wat hom oorweldig. Die verwysing na die Noagsduif en die primordiale vloed in die teks is hierom dan relevant (p. 491), wat vir 'n Jungiaanse leser sal dui op 'n soeke na individuasie. Dieselfde geld die Bermuda-driehoek (p. 496). Die vloed van e-posse wat Christian daagliks moet beantwoord, word met 'n tsoenami vergelyk!

Christine se verlede skakel op 'n ironiese wyse met die diefstal van 'n kind en die soektog na hierdie kind. Wanneer Christine egter weet wie die poskaarte aan haar gestuur het, is sy paradoksaal eensamer (p. 808). Sy het deur die jare nie briewe ontvang nie, maar poskaarte: boonop 'n poskaart sonder 'n boodskap wat die leser saam met haar invul ...

'n Hoofstuk heet "Id" en die obsessie met patrone loop reg deur die teks: "n Mens moet een ding probeer doen: jy moet patrone probeer sien" (p. 433). En dit is wat die speurende leser (psigoanalities) probeer doen: jy soek patrone en in hierdie geval is daar telkemale 'n triadiese een. Christian gaan sy geheime deel met Christine – en die leser het so pas (as derdemannetjie!) dit meegemaak. Ego/superego/id word eweneens 'n ander triadiese verhouding.

VIII

Met hierdie insae tot die teks, *In stede van die liefde*, word daar dus 'n nuwe dimensie oopgemaak. Christian, die fokalisator se waarneming van Wenen en sy worsteling met die stad word dan 'n openbarende en kreatiewe gesprek met Freud en al die ander skimme agter hom: soos dat Wilhelm du Plessis deur sy plagiaat geweier het om die gesag van die Vader (Van Heerden) te aanvaar en dus in 'n bloedige oedipalisasie-proses hom losgemaak van sy mentor. Victor Tausk se oedipalisasie was egter meer grieselig. Hy het homself letterlik uitgewis. Maar daar is ook ander triadiese verhoudings in hierdie roman uit te wys. Dit is dus 'n roman oor verglyding en verdringing.³ Oor driemanskappe. Oor 'n boek wat soos Thomas Pynchon se *Against the day* ander tekste in hom dra. Dit is 'n roman waarin hierdie leser, as 'n soort post-Freudiaan sekere interpretasies toedig aan die roman en die (buite)roman wat

3 Of Van Heerden hierdie prosesse goedkeur, of dit bewustelik sou uitgewerk het, is nie tersaaklik nie. Dit staan in die teks. Of dan: in die teks soos gelees deur hierdie leser.

waarskynlik aan teoretici, romankarakters en werklike mense dieselfde funksies toeken.⁴

- 4 Thomas Pynchon: Die volgende samevatting/oorsig bevat inligting wat ek deur die jare versamel het en die biografiese opsommings en mites kan jy aflees op die Wikipedia.

J.D. Salinger en Thomas Pynchon is twee skrywers wat oënskynlik nooit met die media in gesprek tree nie. Daar is nie onderhoude nie, nie foto's nie. Juis hierom was dit so interessant toe Pynchon na vore getree het in 'n plagiaataanklag rondom Ian McEwan as sou hy 'n werklike dagboek gekaap het vir sy roman *Atonement* (www.telegraph.co.uk). En nou onlangs was daar 'n foto van Pynchon met sy kind in *Time* en Salinger het al in opstand gekom oor biografiese vergrype. Noem 'n mens die naam Pynchon dan dink jy aan komplekse romans met verwysings, soos by Etienne Leroux. *V* (1963), *The crying of Lot 49* (1966) en *Gravity's rainbow* (1973) is kultusromans. Hierna het gevolg: *Vineland* (1990), *Mason & Dixon* (1997) en *Against the day* (2006). Trouens, iemand behoort nog die werkswyses by Leroux en Pynchon te vergelyk. Pynchon gee niks prys nie. Die leser moet self die ingewikkelde sisteem uitwerk wat verwysings uit die geskiedenis, wetenskap en veral wiskunde betrek. Daar is sekere temas en motiewe wat regdeur sy werk loop, soos vreemde naamgewing met simboliese implikasies, die absurditeit van die alledaagse lewe, vervolgingswaan en 'n obsessie met die vloot. Pynchon het aanvanklik gestudeer in die Ingenieurswese en sy belangstelling in fisika blyk uit die vreemde toespelings in sy romans. Hy het egter nooit sy graad voltooi nie en aangesluit by die US Navy. Pynchon het aan Cornell gestudeer en in hierdie tyd het Nabokov sy beroemde Cornell-lesings gegee en Pynchon het dit glo bygewoon. Uit hierdie lesings word dit duidelik dat Nabokov geweldig klem geplaas het op besonderhede en struktuur in 'n roman. Een van sy eksamenvrae was onder andere hoe Flaubert die woord "en" aanwend! Die invloed van sy beroep as tegniese skrywer vir Boeing kan afgelees word in veral *V* en *Gravity's rainbow*.

The crying of Lot 49 word onder andere deur die Wikipedia gesien as 'n gesprek met Nabokov. *Oedipa Maas* (Oedipa my ass) is waarskynlik 'n opstand teen en antwoord op *Lolita*, die roman wat alle grense van beroemdheid oortref het en wat myns insiens een van die mees diggeweefde romans is.

By Pynchon is die parodie, in-verwysings, obskure en selfs fiksionele historiese gebeurtenisse, simboliek (die "muted post horn" van die "Trystero"-vereniging in *The crying of Lot 49*), kritiek op die Amerikaanse samelewing, en 'n metarefleksie oor die belang van skryf in 'n moderne gemeenskap wat al hoe meer mediagedrewe raak. Sy jongste roman betrek onder andere die Bybel as 'n verwysingsbron.

Douglas Fowler in *A reader's guide to "Gravity's rainbow"* (Ardis Press, 1980) verwys na die entropiese struktuur van *Gravity's rainbow*. Hierom buig die verhaal in op sigself en is sinkronisiteit eweneens opvallend van die teks.

V speel af in Londen en Europa in die laaste paar maande van die Tweede Wêreldoorlog. Dit is 'n roman geplaas binne die frenetiese historiese oomblik met die leser wat weet wat alles nog gaan gebeur post-Wêreldoorlog II. Hierdie gebeure is opgesluit in jou as leser wat waad deur komplekse verwysings en simbole asof jy Openbaring lees. Een van die mites wat bestaan, is dat *Gravity's rainbow* volledig met die hand geskryf is, terwyl hy werksaam was by Boeing – op ingenieurspapier!

Waarskynlik kan geen kultusskrywer sy pas volhou nie. Jy skryf eenmalig, dalk tweemalig 'n groot boek en dan verwag die kritiek iets nuuts. Om hierdie rede is *Vineland* onder andere deur die kritiek afgemaai en word die beswaar gehoor dat Pynchon sy tegnieke futloos herhaal. Dit gebeur dikwels met 'n skrywer wanneer hy bewus word van sy tegniek, of, die tyd verander gewoon. Die gevaar van self-parodie word dan geloop. Tog word Pynchon deur Harold Bloom gesien as een van die groot romanskrywers neffens Philip Roth, Don DeLillo en Cormac McCarthy.

Die jongste roman, *Against the day*, is voorafgegaan deur 'n Pynchon-opsomming en belofte van wat kom op amazon.com. Die roman speel af tussen 1893 en Wêreldoorlog I met die belofte van 'n ramp wat gaan afspeel. In Pynchon se woorde: "... it is a time of unrestrained corporate greed, false religiosity, moronic fecklessness, and evil intent in high places. No reference to the present day is intended or should be inferred". Die afwesige Pynchon – die grootste mediastelling, kyk maar na Karel Schoeman! – neem dus deel aan die voorafpublisiteit van die roman en hy bring sy leser op allerlei spore en dwaalspore – soos dat Groucho Marx ook in die roman gaan wees. Die belofte dat Sofia Kovalevskaya sal optree, word geëer in die roman van oor die 1 000 bladsye. (Die roman is in 2006 genomineer vir die Bad Sex Fiction-Toekenning vir die uitbeelding van seks met 'n spanjoel!)

Daar bestaan iets soos Pynchon-mania. Die soeke na obskure verwysings: die uitpluis van hoe een stukkie "useless bit of information" iets anders sal help verklaar. 'n Gekskeerdery met die kritikus wat verwysings uithaal, maar nie weet wat om daarmee te doen nie en dalk ook 'n spel met die moderne lewe se vloed van onbenullighede.

Die roman vra om soos *Ulysses* gelees te word in sy eie terme en volgens sy eie verwysingsstelsel. So gesien is dit 'n modernistiese werkswyse waar alles weer terugbuig op die teks as die finale baken. James Wood tipeer Pynchon se werk as "histeriese realisme". Lees gerus ook Jules Siegel se "Who is Thomas Pynchon, and why did he take off with my wife?" (Pynchon-L@Waste.Org Discussion List (<http://lulu.com>)). Siegel vertel van Pynchon se obsessie met sy lelike tande, sy verhouding met Siegel se vrou en hoe hy niks kon uitmaak van Vladimir Nabokov se lesings nie weens sy Russiese aksent! Waar of vals?

By die ontvangs van 'n prys in 1974 het ene professor Corey dit namens Pynchon in ontvangs geneem met 'n kaalnaeler wat die gebeure omvergewerp het.

Robert Clark Young het in die tagtigerjare op Pynchon se bestuurslisensie afgeklim – weens sy vader se beroep, by die Kaliforniese departement. Toe was Pynchon woonagtig in Aptos, Kalifornië, maar ons vermoed hy woon tans in NY.

Sy verkleurmannelike-identiteit stem ooreen met die rol van die karakters in sy romans. Transmutasies en transformasies is aan die orde van die dag in sy babbelende tekste. Die kritikus Janette Hospital is van mening dat Pynchon eintlik in sy tekste verdwyn het. Dat hy een van sy eie romankarakters geword het en nie meer tussen fiksie en werklikheid kan onderskei nie.

Is dit waar dat hy met sy literêre agent getroud is? Dat hy Salman Rushdie ontmoet het? Was dit werklik sy stem op die episode, "Diatribes of a mad housewife", van die Simpsons? Of is sy lewe inderdaad net nog 'n roman? Dit is onder andere relevant dat hy kritiese analyses geskryf het van Donald Barthelme se romans, vgl. www.wikipedia vir Biografiese feite. Ek verwys die leser ook na die skitterende resensie van Paul Cilliers op *Litnet* (www.litnet.co.za).

Geraadpleegde bronne

- BLOOM, HAROLD. 1994. *The Western canon.*, London: Macmillan.
- HAMBIDGE, JOAN. 1998. *Die Judaskus.* Johannesburg: Perskor.
- HERTZ, NEIL. 1980. Freud and the Sandman. (*In Harari, Josué V., ed. Textual strategies: perspectives in post-structuralist criticism.* London: Methuen.)
- MALCOLM, JANET. 1984. *In the Freud archives.* New York: Knopf.
- MALCOLM, JANET. 1992. *The Purloined clinic.* New York: Knopf.
- PYNCHON, THOMAS. 2006. *Against the day.* London: Jonathan Cape.
- ROAZEN, PAUL. 1969. *Brother animal: the story of Freud and Tausk.* New York: Knopf.
- VAN HEERDEN, ETIENNE. 1999. *Die mooiste liefde is verby.* Kaapstad: Tafelberg.
- VAN HEERDEN, ETIENNE. 2005. *In stede van die liefde.* Kaapstad: Tafelberg.

T.T. Cloete

wêreldbekersokkerspan vir 2010

ruk op in 2010 na die 10 stadions
in die 10 roetes wat daarheen lei verby
julle krotte en sinkkaias
en garages in agterplase
julle skerms van plastiek
en koerantpapier

julle is miljoene

ruk op in julle miljoene
teken punte aan
en sokker met julle voete
met julle hande en lywe
met julle koppe

gebruik julle koppe

gebruik julle barre voete
stap met julle skurwe voete sonder skoeisel
sonder soolknopskoene
stap op die barre grond
sonder groen kitsgrastapyte

julle mag julle werkershande
julle bedelaarshande gebruik
gebruik julle leë hande
gebruik julle hande

hou julle leë hande bak
vat julle leë papskottels met ou emalje
met die swart sproetesplinterkolle
die swart sinkteebekers met die groot oor
gemaak van ou laails goulden sirrupblikke

kinders tot oumense
manne en vrouens
gebruik julle lywe
julle verhongerde lywe
met die dun maer hals
en knopkierie-skouerknoppe
die lywe wat die ribbebene wys
en die sokkerbolmae met die uitpeulnaeltjies

julle geteisterde lywe
julle uitgeteerde lywe

julle is 'n span
gaan in julle vodde
gaan sonder spankleure
sonder nommers op julle rug
julle is meer as getalle
gaan sonder die name van borge
op julle bors gaan met julle kaal harte

gaan
opgekikker deur julle ellende
julle leë mae
gaan
daar is geen kwotas nie

gebruik julle koppe wat die skedel wys
met die hoë wangbene
en die hol oogkasse

gebruik julle koppe

daar is water daar is spoeltoilette
daar is sagte stoele
daar is malse groen gras

ruk op na die tien stadions
met die sagte sitplekke
en 'n oorvloed water
vir geurige spoeltoilette

daar is koeldrank en koskioske
daar is ys- en vrieskaste
en mikrogolfoonde
daar is groen gras

daar is volop krag vir spreiligte
wat die donker nag verdryf

ruk soontoe op
ruk julle harte reg
ruk op

dis speeltyd

gebruik julle lywe julle koppe
skiet doele met julle koppe

ruk julle reg
ruk op
en wen

T.T. Cloete

volksheld en -leier

die baard is nog daar
maar waar die bandolier gehang het
hang nou 'n kitaar

hy het uit die loopgraaf geklim en staan voor
op die verhoog met 'n gapende gulp
in verweerde jeans voor 'n rasende gehoor

die mond wat bitter was teen die vyand
mieks nou die taal van sy shows en bands met die taal
van die veroweraar mikrofoon in die hand

in plaas van volksliedere oor die republiek
sing hy kitschpoësie
opgekikker deur blêrmusiek

hoe jy dit ook al ont- of ver- of inklee
elke tyd in my vaar- en moerland
het sy a gee
visser en sy jee êf siljee

T.T. Cloete

Die Dakarkewer

vir eerbied en vir heiligheid is die woestyn
bestem en daarvoor afgesonder. dit sluit uit

één uitgesonder
die dapper Dakarkewer
die gogga met die blinde glasöë
wat die groot uitdagende wedloop teen die tyd loop

uitgebrou in Lissabon voor die Jeronimo Klooster

op die chitien van hulle rug, teen hulle sye
voorop en agterop staan elke naam
gedoop in spogkleure van die spektrum

staalblou Mitsubishi. akriëlgroen Ya Maha
Toyota kletsrooi van bloed en hemelsblou Volkswa
lemoengeel geskryf is BMW
'n Ford V8 in pousers

pienk en violet superbaais

'n leë indigo bus vir 50 passasiers
en 'n leë geïriseerde 10-tontrok

die gifige rats Dakarkewers
met die pote wat stink van die wrede sand
los grasgroen petrochemiese gasskeute

die vinnige Dakarkewer
gekoester deur die reuse-moeder Totaltor
trap vir pure pret
en genoeglike machismo plat

soet wrede koïtus van die brein met die masjien

die geoliede Dakarkewer

by die herstelwerk saans en by die lek van wonde
onder spreï- en skerp koplige teen die swaar nag
van die uitmergelende woestyn word hoog gestem
'n inventaris van nagmerries en uitputting
van weerstande en uithouvermoë teen die dom
en dooie landskap in groot taal onderling uitgeruil

die oop triomferende monde van die mikrofone
spoeg oor die aarde die suksesse uit
van die roekelose Dakarkewer

die Dakarkewer trap die nietige vetplante
die yl graspolle, die skaars
skerpioen en slang, die geitjie
en die spinnekop, die Dakarkewer trap
die frangipani met sy spaarsaam blom
en die toktokkie plat

die wrede Dakarkewer

die Dakarkewer vreet en drink en vreet
en drink in tydelike tentdorpies se skaduwee
Coke en Whisky en Red Bull

bo skroef deurentyd die moedertor
sy dra voorrade in haar buik
'n jaar vooruit is alles fyn beplan
in besonderhede voorberei help sy
om sand en dood en die son self
uit te daag en te trotseer

met ingevoerde water
salf en medikasie,
pille en energiedranke
slaapsakke warm en knus
lyfolies en fisioterapeute
sagtehand-masseerders
kokke met kaas en kerriekos
pasteie, wyn en brandewyn
kondome, kameras en rekenaars
sigare

dis skemer
een waaghals het in 'n kamikaze gesterf
die koppe hang en staan in die gewyde woestynstilte
een minuut af
die gekko's bly blaf
en insekte swerm om die vreemde ligte

die blink sedan-kewer. die trok-kewer
in elkeen skommel 'n brein en ko-brein.
die baaik-kewer dra een brein.
die kewers blink verblindend uit
teen die woestynsand en in die -son
met sy golwende hitte

die Dakarkewer
die goed geoefende Dakarkewer

die gulsige onversadigbare Dakarkewer

die Dakarkewer laat die dooie landskap lééf
die Dakarkewer systap die goeheartige kremetart
met sy smekende groteske sappige kaal takke en stam
en die barre rots wat trots en bruin gebak regop
in die fossielsandlandskap onversetlik ópstaan.
die eensame arend vlieg beangs swaar weg.
die kewer pypkan ou motorwrakke, kameelskelette
en rotse, versteende spokige sandkolosse, verskrik
die ape en maer kuddes van die bedoeïene
verskrik die voorhistoriese kamele en die esels
en jaag deur die rondawels van gehuggies
en skop sand in die oë van die woestynbewoners
by die kosbare watergate

die rats Dakarkewer

klein klonkies skarrel soos hoenders uitmekaar
en klouter verskrik in die yl boompies

die Dakarkewer. lank leef die Dakarkewer.
hy knal die dak van Afrika vol kweekhuisgas.
lank lewe die Toyotakewer die Mazdakewer
die BMW- en Volkswakewer

die Mitsubishi- die Ya Maha- die Fordkewer
die kewers van die Total-broederskap

van Die Beste Staal gemaak
helde uit die boonste rakke
il capo di tutti capi

die venynige Dakarkewer

die Dakarkewer se desibels bars deur oortromme
vanaf die Dak van Afrika tot in die Kaap
gehaailaait tot binne in my sitvertrek
die Dakarkewer se gedender
en sy stank hang dwarsoor Afrika
en soek die suidpool

hulle rol bo-oor Marokko en Mauretanië,
oor Mali en Senegal, hulle rol deur Nador
verby Rabat en Er-Rachidiar. van Quarzazate
waar hulle die eerste Saharaduiene tref, deur Tan-Tan
waar hulle eers rus tot Zouérat trap hulle
sonder gps hulle pad oop, trap Tidjikja
onder stof en Atár, rus weer 'n dag,
loop Tichit, loop Nouakchott onder stof.
hulle kronkel daarvan 'n lang slang
verderaf deur Kiffa, rus weer,
hulle kartel soos 'n weerlig af
na Kayes en Bamako, oor Labé
Tambacounda tot in Dakar vir die groot parade

daar gaan die giftige gogga se kewerkop lê
en droom

die onstuitbare skarabee
die Dakarkewer

die Dak van Afrika se kewer
die uitdagende superkewer
die uitmergelende Dakarkewer
jaag teen die tyd in 'n land van tydloosheid
en meet kragte teen die magteloosheid

die minagtende Dakartor

die trotse tor

Martie Muller

Geraamte

'n skoenlapper vlug uit die geraamte
spiraal hoër en hoër
fyn vlerke sif kleure van die son
hiënas tjank al verder weg
die termiete kruip vet terug in die grond
kleiner miere loop fronse oor die kopbeen
vind niks
en dwaal teen die kante af

die geraamte lê alleen
selfs van jeuk verlaat
die voëls gaap uit leë kele
en die reënboog blom nie
net die wind vertroetel sy beendere
en sy intiemste maat is
die bleek vorm van die gras
onder hom

die skoenlapper weet
sy warrel terug deur die lug
en hurk op die handbeentjies
haar vlerke liefkoos die oogbank
en die wangbene
en sy lê 'n duisend eiers
waar die mond was
en in die holte van die hart se kas

Stil smaak

die stil smaak van soutlose kos
lê arm op 'n ou tong
toemaar
toemaar
die sproeiklank van 'n brander
bring die smaak weer terug
en al kan jy nie meer soet draf nie
net deur die motorruit aan die bosse ruik
dobber die heuning van die leeu se glip oor jou tong
soet, o so sout.

Hierdie twee gedigte se toonsettings vir stem en kitaar is ook beskikbaar. As iemand sou belangstel, kontak my by 083 283 4412.

Tussen die acacias

Aan Petra

wat maak 'n mens
tussen acacias
waar dorings diép
in die borskas insteek
diep in die kamers?

jy spit goed om
saai
lei nat
jy waak dag en nag
jy slaap snags net daar
op die grond

na maande en maande, soms jare
sing jy saam met die sonbesies
die tiptolle
die loeries
die blare
die blomme
die peule
glimlag en ween en dans jy
tussen die doringbome

wat is die liefde
vra ek die son:
:die liefde is 'n kleuter
wat in die branders baljaar
'n lig
'n lag
'n kyk

wat is die liefde
vra ek die ryp
:die liefde is staan:
by die geliefde staan:
die liefde wortel in voetsool en ruggraat in

wat is liefde
vra ek die hael
:die liefde is werk werk werk:
die liefde is skaaf
 en skuur
 en timmer

toe klim ek af
die kelder in
(die tik(-)tok in my oor)
om bymekaar te maak
:die liefde is 'n kaggelvuur
wat daagliks brandhout, lug en kole vra

en daagliks lig en warmte
in die huis indra

Sig

In die nag leef u oë nog,
wanneer die voorhangsel
fladderend skeur en verflenterd neersif
soos duifvere
in die wind.

U sien ons steeds
en bind ons aan dié God
wat iemand iewers weer laat sien.

Bloemfontein

My stad was plattelands
met tuine wat 'n berg omsingel –
die wit perd geskilder teen die hang.

Nou runnik die doodsperde
oor ons in ons verlate verlange
na die rus
wat nog net God ons kan gee.

Glaspanele,
grafstene van vervloë onreg,
kaats die leë drome
van gister en vandag weg.

h. le r. slabbert

Ballade van Reading jail

Oscar Wilde (circa 1880)

Sy bloedrooi mantel het hy nié gedra,
Want bloed en wyn is rooi,
En bloed en wyn was aan sy hand
Toe hul hom vind in haar kooi,
Die arme vrou wat hy wou bemin,
En vermoor't, soos 'n vlooi.

OF

Nié gedra het hy, die mantel só bloedrooi,
Want rooi is wyn en bloed,
En wyn en bloed was aan sy hand
Toe hul hom vind by haar goed –
Hy wou haar net bemin / dié vrou, arm,
dog moes haar vermoor, só soet.

OF

Die mantel so bloedrooi, nié gedra het hy,
Want rooi is bloed en wyn
En aan sy hand was wyn en bloed
Toe hul hom vind, by haar bed, in pyn,
Háár wou hy net liefhê, dié arme vrou,
Dog het haar vermoor – uit venyn?

OF

Sy mantel, bloedrooi, het hy nie meer gedra
Want wyn en bloed had dié kleur,
En bloed en wyn het sy hande bevlek
Toe hul hom vastrap binne haar deur,
Dié arme vrou wat hy liefgehad het,
En vermoor het in haar fleur.

He did not wear his scarlet coat,
for blood and wine are red,
And blood and wine were on his hands
when they found him with the dead,
The poor dead woman whom he loved,
And murdered in her bed.

Haidee Kruger

She traces the slope of cheek to chin

She traces the slope of cheek to chin
as the afternoon stretches itself like a skin
over his bones and
underscores the sutures
that keep their seams
intact.

Like a petulant child she tugs at the day until
it comes
undone.

How to make the word

Let it vault high against
a ceiling. Let there

be bells thawing
copper sound over
a grey sky. Let it

be empty, yet
heavy like a woman with
child. Let there

be
absence.

Let death hinge
unexpectedly

on every syllable.

French funeral mass, Cathedral, Brussels

André Müller

O, Griet! Skryf 'n parodie

Twee sprokies op die maat van 'n Opdrag

Grietjie en Hansie

'n Bos parodie

Net nou die ander dag rock Grietjie en Hansie op by die McD's en lek hulle lippe af. Dis McFlurry tyd. En dis fokken laat. (Die son kom oor twee ure op en die Bos draai al klaar.)

“Fokkit!” sê Grietjie. “McDonalds is toe. Wie de fok het die fokken plek toegemaak?” Die vraag hang in die lug. “Dis fokken fucked up!”

Hans knik sy kop inskiklik. “Dit is so,” sê hy en wag dat die wêreld ophou draai/sy kop met sy brein opvang.

Grietjie smeer haar makeup-gesig teen die glasdeur wat nie wil oop nie. Daar's 'n overall tannie wat rondbeweeg binne. “Hey, fucking bitch!” skree sy en skop teen die glas. Dit maak 'n spinnekoppie/kring uit in 'n web. “Fokken maak oop!” probeer sy weer, maar die cleaner verdwyn agter in die kombuis met 'n besem. “Fokken heks!” skree sy agterna.

(Die BP-petroljoggies werk ongestoord voort. Die glasruit hy word elke week vervang en die studente hy is nie mooi.)

Hans sukkel met sy balans. Sy vroeëre kopknik-beweging vang hom nou. Hy gryp in die lug en val onelegant neer op sy knie. Hy voel naar. (Veels te veel rosyntjiesap.)

“Fok, staan op!”

“Ek moet badkamer toe ...,” mompel Hansie. Hy beseft sy fyn motoriese vaardighede is in hul moer. Hy het net pyn-moroniese vaardighede oor.

“Fokkit, jy's fucked,” sê Grietjie ... “Jou klein doos.”

“Ja ...,” kreun hy. Hy weet nie van die doos-deel nie, maar wat dronkheid betref, is hy inderdaad fucked. Grietjie kyk onsimpatiek na hom terwyl hy so beskaafd as moontlik op die grond probeer spoeg om sy naarheid weg te kry. “Waa’s’ie badkamer?”

“Fok jou! Fok off ...”

Hansie stut mettertyd homself regop en sien vaagver ’n Klippies-en-Cola-poster teen die lamppaal swem. Hy swaaistap sukkelig daarheen en hoor Grietjie verlangs vloek. By die baieste Klippies-lamppaal sien hy die pub en strompel by die trappe op. Érens verbeel hy homself hy hoor ’n sirene.

Die dansbaan het net ’n uitgedunde groepie bittereinders en hy vleg maklik deur tot by die badkamer. Ná ’n ruk bibber sy selfoon. Hy vat ’n laaste sluk water, plas sy gesig wakker en lees Grietjie se SMS: “fok kom mcds toe.”

Hy maak so.

Of altans, hy probeer.

Buite die kuierkroeg volg hy die lamppale met die rooi-en-swart Klippies-en-Cola-Touch-Rugby-plakkate. Nou effe nugterder, is die pad heelwat korter.

Grietjie het nog nie moeg geraak van skop en skree nie. (Dit herinner hom aan kleintyd.) “Die plek is toe, Grietjie ...,” probeer Hansie toe hy naby is.

(Dit was die verkeerde ding om te sê.)

Op die volgende oomblik is daar glasskerwe oral en Hansie se lyf volg sy kop, of meer spesifiek, sy oor wat driftig deur sy suster gekoeksuster word.

“Ék sal fokken besluit wanneer die plek toe is!”

(Of, meer spesifiek, wanneer dit oop is.)

“HAYI, SUKA WENA!” skree die skoonmaakster. Iets is duidelik nie lekker met haar oë nie, want sy is boeglam geskrik oor dié skielike geraas. Sy hou die besem beskermend voor haar bors. “EK GAAN HOM DIE BOERE (DIE POLISIE) BEL!” waarsku sy.

Hansie se kop suis van die oordraai. “Ons gaan in die sop beland, Grietjie!” skree hy. Hy verbeel weer hy hoor ’n alarm of ’n sirene of

iets, maar dis waarskynlik die radio wat hard binne die McDonalds weergalm.

“Maak my ’n chicken McMeal, ’seblief,” sê Grietjie, amper beleefd (soos wanneer sy vir haar ouers vir nog sakgeld vra).

“Nie vir my nie, dankie!” chip Hansie in. “Ek’s op ’n dieet.”

“HAYI, WHAO! SUKA WENA! DIE KOMBUIS HY IS TOE! GA’ HYSTOE! VOETSEK! DIE POLISIE, HY GAAN JULLE VANG!”

Grietjie grinnik grimmig.

“Daar het jy dit nou, Grietjie ...,” probeer Hansie so diplomaties en sober as moontlik. “Ons kan net-nou ontbyt eet.” Hy kners op sy tande. “Kom ons gaan ...”

“Fokkit!” sê Grietjie en kyk na die glasskerwe wat oral lê. Die glasoo cleaning lady dans bewerig soos ’n sangoma op ecstasy, alkohol en ongeëtiketteerde happy pills. Self gebeur als in Grietjie se kop in slow motion. Hansie krul onder haar duim-en-vooringergreep en kerm kort tjankgeluidjies. Buite kyk die petroljoggies soos opgewipte meerkatte na die hele petalje en duskant sien sy drie dronk ouens wat plakkate van die lampale steel.

“Fokkit, Hansie ...,” sê sy weer. Die skoonmaakster steier stadig terug en val oor ’n stoel wat agter haar staan. Dit vat ’n ewigheid. Hansie wring Grietjie se voorvinger langsamerhand van sy oorlel af en ploeter lomp op die grond rond. Hy het glas in sy bene en op sy wang. Tyd staan amper stil.

’n Dik bedompigheid vermolm Grietjie se moed, so asof sy gaan uitpass. Sy voel half-doodnugter. “McFuckit, Hansie!” probeer sy weer en sien in haar gekraakte weerkaatsing te veel rooi.

En toe is dit dit.

’n Ruk later toe die wit ambulans aankom, was dit gans te laat.

Hansie is hospitaal toe en het kort daarna vir McDonalds gesue oor té gevaarlike glas en miljoene uit ’n settlement gekry. (Dis hoekom daar deesdae waarskuwings op glasdeure en vensters is.)

Die heks het nog tot laat wakker gebly, die cash register leeggesteel, die skerwe met 'n skoppie en borsel opgevee en al die bloed van die teëls opgemop.

KUGQITHA.

Vervolgens die tweede slegte parodie:

Die storie oor daai twee stink vuil kinders

Of so iets

Net-net netnou, kort voor netnou, in 'n woud wat baie baie baie naby is, met blommetjies en bytjies en boompies en ander wouderige dinge wat 'n mens sou verwag in 'n woud sal wees, was daar ook mense – maar nie baie nie. Bosmense, of mense van die bos. (Hulle was nie dwergies of iets nie, ook nie feetjies nie, maar heel moontlik iets anders.) Oftewel, mense. Bosmense.

Wat is Hansie en Grietjie se pa se naam? Oom Bos ... In elk geval, dit maak seker nie saak nie, sy twee vuil stink kinders wat nooit iets reg kon kry in hulle lewe nie, ja hulle was uit die dorpie gejaag, want die mense het gedink hulle is twee vuil stink kinders wat nooit iets sal kan regkry nie, maar dis nie eintlik deel van die storie nie ... En die storie gaan ook nie oor Oom Bos wat weens omstandighede sy kinders mishandel het en sy vrou weggejaag het nie ... Dit gaan oor die twee kinders wat iets regkry, want hulle kry nooit iets reg nie.

Maar wat sal twee kinders wat in die Bos bly wat nooit iets regkry nie en vuil en stink is ooit regkry? Heel moontlik iets. (Of andersins niks.) Dus op 'n dag hardloop hulle weg sodat die storie kan begin. In die bos in. En dan gebeur daar 'n klomp goed wat oorvertel kan word en verdraai kan word, maar dit maak nie juis saak nie. Die feit van die saak is Hansie en Grietjie (dis nou die twee vuil stink kinders se name) het verdwaal. In die bos.

Toe kry hulle, of nee wag ... toe kry 'n Slim Plan hulle (hulle sou dit nooit self kon kry nie, so die Slim Plan moes hulle kry). En hulle besluit om by 'n rivier af te spring sodat hulle kan verdrink. Maar omdat hulle niks kon regkry nie, versuip hulle nie, al kon hulle nie swem nie. Gelukkig of ongelukkig spoel hulle toe uit op 'n oewerbank en word wakker.

Maar Aaa! Nou was hulle skoon (want hulle was in die water gewees) ...

Wat sal twee skoon kinders wat vuil en stink was en nooit iets kon regkry nie, in die middel van die bos doen? (Dit was nie eintlik die presiese middel van die bos nie, maar hulle het gedink hulle was in die middel – soos met die heelal en mense ...)

Dus maak hulle 'n besluit ... Kom ons doen iets verkeerd, want dis al wat ons kan doen. En gaan na die Heks toe wat oorkant die rivier bly of nee, naby in die huisie wat naby is. Maar nou ja, daai deel van die verhaal is vir 'n ander tyd ...

Die einde.

Sandra Nortjé

Reis: gebied ongekaart

**(Graham Greene. *Journey without maps*.
ISBN: 9780143039723.)**

Die vorm van Afrika

'n Herinnering aan die donkerte: die meisie in Queen's Bar. Ek het haar raakgeloop waar sy al huilende oor Leicester Square geloop het en waar die sypaadjies toe glipperig was van die blare wat al afgeval het; sy het by die ingang van die Empire Cinema ingegaan en driftig weer omgedraai (dit was nie goed genoeg nie) en toe uiteindelik op 'n kroegstoeltjie in Queen's Bar tot rus gekom, haar gesig opgemaak, 'n gin en tonic gedrink; ek het nie die moed gehad om enigiets te sê of die details uit te vind nie. Buitendien, dit gebeur altyd oral. Mens huil nie as jy nie eers gelukkig was nie; tranes beteken altyd iets te beny.

Die vliegtuig het geskud bokant Hanover, met die laaste van die storm wat daaragter uitmekaar spat, en het toe skielik vyfhonderd voet afgeduik na die klein lughawetjie toe en toe weer ooswaarts opgestyg. Agter die vliegtuig het die son tussen die wolke gesak; ons was bokant die sonsondergang; so met die terugkyk het dit na onder gelê, die lang bleek rimpels gekleurde wolke. Die lug was grys bokant die mere; die mere versink in die grond, soos stukke lood; die dorpsliggies tussenin. Dit was heeltmal donker nog lank voor Berlyn, en die stad het die vliegtuig tegemoetgekom uit die donkerte soos wat brandende doringstruik maak as vlamme aaneenskakel deur die donkergroen nag. 'n Reklamebord in die lug was die grootte van 'n posseël; mens kon die uitleg van die hele stad sien, soos 'n verligte kaart van die moltrein as jy die knoppie druk om die roete te sien. Rooi en geel liggies het die groot reghoek van die Tempelhof gemerk; die vliegtuig het verbygeswaai oor die breedte van Berlyn, teruggedraai en afgesak; die ligte in die kajuit is gedoof, en mens kon die kopligte oor die teerpad sien vee, die vonke wat agter die grys Lufthansa-vlerk uitspat soos wat die wiele die grond geraak het,

weer opgewip het en uiteindelik die grond vasgegryp het. Dit was geluk, daardie blitsige indruk; maar op die grond, so tussen die swastikas, daar het mens met elke tree gesien.

Het omtrent nege-uur by die Gare St. Lazare aangekom. Dit was Paasfees, 1924. Het hotel toe gegaan, toe na 'n casino om Mistinguette te sien, daardie dun, versekerde, beroemde bene, die skerp "aantreklike" gelaatstrekke soos die papiergesig van 'n Ugly-Wugly in *The enchanted castle*. "(Loop op jou tone, liefie,' het die Ugly-Wugly met die kappie op gefluister vir die een met die krans; en selfs tydens die spannende krisis het Gerald gewonder hoe sy dit kon doen, want die een voet se tone was niks anders as die onderent van 'n gholfstok nie en die ander een s'n was die onderent van 'n hokkiestok.)" Die volgende aand het die Kommuniste in die agterbuurt aan die onderpunt van 'n doodloopstraat byeengekom: van die platform af het hulle aangehou lees uit telegramme, en almal het die *Internationale* gesing; toe't hulle 'n bietjie gepraat, en toe't nog 'n telegram daar aangekom. Hulle was arm en gekwel en luidrugtig; mens het gewonder hoe dit moontlik was dat hulle soveel goeie nuus kon kry wat geen verskil hoegenaamd gemaak het nie. Al daardie goeie nuus en gesing was aan die onderkant van 'n stegie in 'n groot, koue saal; hulle kon nie uitkom nie; in die klein vierkantjie het soldate met blikhelms op tussen hulle opgestapelde gewere gestaan. Daardie nag het ek uit die hotelvenster gesien hoe 'n man en 'n vrou kopuleer; hulle het onder 'n straatlamp teenmekaar gestaan, soos twee mense wat mekaar ondersteun en vertrous in die pyn van een of ander siekte. Die volgende dag het ek in die koerant gelees hoe die Rooies probeer ontsnap het, maar dat die soldate hulle gekeer het; 'n paar mense is beseer, 'n paar is tronk toe.

Die eerste ding wat ek kan onthou, was 'n dooie hond onderin my stootwaentjie; die hond is doodgery by 'n kruispad buite die dorp, waar ek later 'n *Jack-in-the-Green* gesien het, en die oppaster het die hond onderin die stootwaentjie gesit en na my huis toe gestoot. Daar was geen emosie in die gesig nie. Dit was net 'n feit. Op daardie stadium in die lewe het mens 'n bewonderenswaardige objektiwiteit. Nog 'n feit was die man wat uit die huisie naby die kanaalbrug by die huis langsaan ingestorm het; hy het 'n mes in sy hand gehad; mense het skreeuend agter hom aangehardloop; hy wou homself doodmaak.

Soos 'n openbaring het ek toe ek veertien was, die plesier van wreedheid besef; ek het toe nie meer daarin belanggestel om in die dorp rond te loop of op die strand krieket te speel nie. Daar was 'n

meisie wat daar naby loseer het aan wie ek goed wou doen; ek het buite die deur rondgehang in die hoop om haar te sien. Ek het niks daaromtrent gedoen nie, ek was nie oud genoeg daarvoor nie, maar ek was gelukkig; ek kon aan pyn dink as iets begeerliks en nie as iets om voor bang te wees nie. Dit was asof ek ontdek het dat die manier om die lewe te geniet daarin geleë was om te weet hoe om pyn te waardeer.

Ek het haar van die anderkant van die kroeg af dopgehou; sy het gehuil en kon nie 'n snars omgee nie; sy het almal verleë gemaak; hulle het om haar plek gemaak asof daar 'n geveg aan die gang was, en sy het daar gesit en gin en tonic drink en huil met leë stoele weerskante van haar; die kroegman het aan die ander kant aanhou drankies bedien. Ek het selfs tóé om een of ander rede aan Afrika gedink, nie aan 'n spesifieke plek nie, maar aan 'n vorm, 'n vreemdheid, die behoefte om te weet. Die onderbewuste gees is dikwels sentimenteel; ek het geskryf 'n "vorm", en die vorm is, natuurlik, so rofweg, dié van die menslike hart.

